

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 33 (2024)
ISSN 2028-2677, s. 11-28
DOI: 10.37055/sbn/188104

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 33 (2024)
ISSN 2028-2677, pp. 11-28
DOI: 10.37055/sbn/188104

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

WYWIAD A DZIAŁANIA O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM INTELLIGENCE AND TERRORIST ACTIVITIES

Anna Elżbieta Grabowska-Siwiec

ORCID: 0000-0003-0788-4171

Europejska Akademia Dyplomacji w Warszawie

Abstrakt. Celem artykułu jest ukazanie działań mających miejsce w bieżącej polityce międzynarodowej, noszących znamiona działalności wywiadowczej wykorzystującej tajne operacje z użyciem narzędzi typowych dla działań terrorystycznych. Problem badawczy pracy określono w formie pytania: jak działania o charakterze wywiadowczym są wykorzystywane w zakresie działań wywiadowczych państwowych służb? Hipoteza badawcza postawiona w tekście wskazuje, że istnieją powiązania między działaniami o charakterze wywiadowczym a działalnością państwowych służb wywiadowczych. Wskazanie wydarzeń z ostatnich lat i takich, które wciąż trwają (np. aktywność Huti na Morzu Czerwonym) analizowane będzie na podstawie materiałów prasowych, gdyż nie ma obecnie możliwości badania ich na podstawie oficjalnych dokumentów organów państwowych. Metodyka badań przyjęta w artykule to przede wszystkim analiza materiałów prasowych oraz literatury naukowej odnoszącej się do tajnych operacji wywiadu oraz działań terrorystycznych. Wykorzystana została także metoda case study. W zainteresowaniu artykułu pozostają instytucje wywiadowcze jako służby państwowe. Przyjęto definicję wywiadu jako instytucji państwowej nie tylko realizującej działania o charakterze informacyjnym ale także pozainformacyjnym o cechach działań terrorystycznych. Podjęta analiza dostępnych materiałów prasowych wykazała, że w bieżącej przestrzeni międzynarodowej mamy przykłady działań, co do których istnieje uzasadnione przypuszczenie, że mogą mieć one charakter tajnych operacji. Można do nich zaliczyć: działania Iranu wspierające Hamas i Hesbollah; wsparcie Iranu dla działalności Huti na Morzu Czerwonym oraz wiele działań służb rosyjskich w kontekście osłabienia Ukrainy i państw europejskich. Nie jest obecnie możliwe stawianie kategoriycznych twierdzeń w tym obszarze i być może trzeba będzie lat i wielu starań by symptomy wynikające z definicji tajnych operacji udowodnić. Wynika to, m.in. z faktu braku dostępności wiarygodnych i potwierdzonych danych na temat rzeczywistych zleceńodawców tych działań. Ponadto w artykule wskazano kierunki działań instytucji państwowych mogące realnie wspierać rozpoznanie i przeciwdziałanie tajnym operacjom z wykorzystaniem działań o charakterze terrorystycznym.

Słowa kluczowe: wywiad, tajne operacje, środki aktywne, terroryzm, kontrwywiad

Abstract. The aim of the article is to show activities taking place in current international politics, bearing the hallmarks of intelligence activities using secret operations with the use of tools typical of terrorist activities. The research problem of the work was defined in the form of a question: how intelligence activities

are used in the scope of intelligence activities of state services? The research hypothesis put forward in the text indicates that there are connections between intelligence activities and the activities of state intelligence services. Events from recent years and those that are still ongoing (e.g. Houthi activity in the Red Sea) will be analyzed on the basis of press materials, as it is currently not possible to research them on the basis of official documents of state authorities. The research methodology adopted in the article is primarily an analysis of press materials and scientific literature relating to secret intelligence operations and terrorist activities. The case study method was also used. The article is interested in intelligence institutions as state services. The definition of intelligence was adopted as a state institution carrying out not only information activities but also non-information activities with the characteristics of terrorist activities. The analysis of available press materials showed that in the current international space there are examples of activities that may have the nature of secret operations. These include: Iran's actions supporting Hamas and Hesbollah; Iran's support for Houthi activities in the Red Sea and many actions of Russian services in the context of weakening Ukraine and European countries. It is currently not possible to make categorical statements in this area and it may take years and many efforts to prove the symptoms resulting from the definition of covert operations. This results, among others, from due to the lack of availability of reliable and confirmed data on the actual contractors for these activities. Moreover, the article indicates the directions of activities of state institutions that can actually support the recognition and counteracting of secret operations using terrorist activities.

Keywords: intelligence, covert action, active measures, terrorism, counterintelligence

Wprowadzenie

Terroryzm kojarzony jest głównie z ekstremistycznymi grupami walczącymi o swoje interesy. Rozwój tego zjawiska w XXI wieku nabrał dynamiki i zupełnie nowego oblicza po wydarzeniach mających miejsce 11 września 2001 roku w Stanach Zjednoczonych. Terroryzm postrzegany jest jako zjawisko przestępcze zarówno o charakterze międzynarodowym, jak i konkretne zagrożenie dla stabilności i bezpieczeństwa wielu państw. Niniejszy artykuł ma na celu zwrócenie uwagi na fakt, iż narzędzia i metody, którymi posługują się terroryści nie są obce również instytucjom państwowym – wywiadom. Obecna sytuacja międzynarodowa oraz konflikty polityczne, a także zbrojne w wielu rejonach świata, sprzyjają wykorzystaniu narzędzi o charakterze terrorystycznym. Korzystają z nich również wywiady państw mających ambicje wpływania na rozwój wydarzeń w obszarach pozostających w ich zainteresowaniu. Szczególne znaczenie dla tego rodzaju działań instytucji państwowych ma fakt, iż w wielu sytuacjach narzędzia, którymi dysponuje dyplomacja, bądź nawet działania o charakterze czysto militarnym, jak choćby działania wojenne, nie dają pożądaných przez zlecające państwo efektów. Użycie narzędzi terrorystycznych jest przejawem przeświadczenia, że określone efekty działań można osiągnąć tylko przy użyciu tajnych operacji i żadne inne metody nie dadzą pożądanego skutku. W relacjach międzypaństwowych jest to zdecydowanie sposób działania cechujący się brakiem jakichkolwiek regulacji zasad użycia. Bowiem tajne operacje wywiadowcze, w których m.in. wykorzystywane są działania o charakterze terrorystycznym, są z definicji nie tylko niejawne ale ich zlecaniodawca i inspirator jest całkowicie niewidoczny.

W historiografii służb wywiadowczych tajne operacje opisywane były wielokrotnie, szczególnie te realizowane przez takie potęgi wywiadowcze jak CIA (Jones, 2019), GRU (Główny Zarząd Wywiadowczy – instytucja wywiadu wojskowego Federacji Rosyjskiej) (Suworow, 2002), czy KGB (Rid, 2022) (Andrew & Mitrochin, 2015).

Wskazanie wydarzeń z ostatnich lat i takich, które wciąż trwają (np. aktywność Huti na Morzu Czerwonym) analizowane będzie na podstawie materiałów prasowych, gdyż z powodów oczywistych, nie ma obecnie możliwości badania ich w oparciu o oficjalne dokumenty organów państwowych. Należy bowiem podkreślić, że dedykowane do badania takich wydarzeń służby specjalne, rzadko dzielą się ich wynikami oficjalnie, chyba, że taka publikacja służyć ma bieżącej polityce międzynarodowej lub wewnętrznej danego państwa. Częściej mamy do czynienia z wystąpieniami polityków, którzy bez przedstawienia konkretnego źródła wiedzy, wygłaszają oceny i opinie o działalności danego państwa w przestrzeni międzynarodowej utrzymując, że posługuje się ono działalnością wywiadowczą, która ze swej natury jest nielegalna.

Ocena stanu wiedzy

Współczesny terroryzm jako zjawisko zagrażające bezpieczeństwu całej wspólnoty międzynarodowej jest zjawiskiem dosyć dobrze przebadanym także na gruncie polskiej nauki. Jednym z wiodących ośrodków w tym zakresie jest Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas i jego liczne publikacje autorstwa, m.in. Krzysztofa Liedla, Tomasza Aleksandrowicza, Pauliny Piaseckiej, Jarosława Stelmacha i in.

W kwestii tematu służb specjalnych oraz pozainformacyjnych operacji wywiadu również mamy w Polsce bogatą literaturę naukową. Nie jest to miejsce by przedstawiać cały jej dorobek – w znacznej mierze został on opisany w najnowszych badaniach Uniwersytetu Jagiellońskiego „Polskie studia wywiadowcze: stan i perspektywy badań”. Warto zwrócić uwagę, m.in. na: Mirosław Minkina „Sztuka wywiadu w świecie współczesnym”, Mirosław Minkina i Beata Gałek „Kłamstwo i podstęp we współczesnym świecie”, Kamil Leśniewski „High-tech assassination. Zabójstwa jako przejaw pozainformacyjnych operacji wywiadowczych”, czy artykuły: Michała Antoniego Kamińskiego „Covert action vs aktywny mieoprijatija. Rywalizacja CIA i KGB w aspekcie tajnych operacji wywiadu w okresie zimnej wojny”, Beaty Gałek „Kulisy rywalizacji wybranych państw. Tajne operacje współczesnych służb wywiadowczych – zarys problematyki”, czy Jolanty Darczewskiej „Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. Wybrane problemy”. Dostępnych jest także wiele badań z krajów głównie anglosaskich, jak choćby: Michaela Herman „Potęga wywiadu”, czy Caldera Walton „Imperium tajemnic. Brytyjski wywiad, zimna wojna i upadek imperium”. Historie tajnych operacji CIA i ich wpływu na postrzeganie efektywności tej służby pokazuje także Tim Weiner w publikacji „Dziedzictwo popiołów. Historia CIA”.

W zakresie definicyjnym należy również podkreślić, że operacje specjalne wojsk specjalnych to nie to samo co tajne operacje służb specjalnych. Jest to pomyłka definicyjna często obecna w mediach. Problem ten szczegółowo opisał Bartosz Jagodziński w artykule pt. „*Współpraca służb i formacji specjalnych w zakresie działań specjalnych*”.

Metodyka badań

Celem artykułu jest ukazanie działań mających miejsce w bieżącej polityce międzynarodowej, noszących znamiona działalności wywiadowczej wykorzystującej tajne operacje z użyciem narzędzi typowych dla działań terrorystycznych. Problem badawczy pracy określono w formie pytania: jak działania o charakterze wywiadowczym są wykorzystywane w zakresie działań wywiadowczych państwowych służb? Hipoteza badawcza postawiona w tekście wskazuje, że istnieją powiązania między działaniami o charakterze wywiadowczym a działalnością państwowych służb wywiadowczych.

Metodyka badań przyjęta w artykule to przede wszystkim analiza materiałów prasowych oraz literatury naukowej odnoszącej się do tajnych operacji wywiadu oraz działań terrorystycznych. Ponieważ dostępność tego rodzaju materiałów jest niewielka przeanalizowano większość dostępnych danych prasowych uwzględniających tematykę wykorzystania działań o charakterze terrorystycznym przy prawdopodobnym wsparciu wywiadu państwowego. Kierowano się zasadą pierwotności danej informacji oraz powołania na źródła cieszące się opinią wiarygodnych i opiniotwórczych (np. ekspertów CIA). W artykule wykorzystano, m.in. materiały opublikowane na stronach internetowych periodyków prasowych, jak i dostępne raporty służb, w tym CIA. Wykorzystano także dane pochodzące z oficjalnych stron krajowych agencji prasowych, w tym PAP i irańskiej IRNA oraz materiały zgromadzone przez grupy dziennikarzy śledczych Bellingcat. W przeprowadzanej analizie zwracano przede wszystkim uwagę na dane wskazujące, że podjęte działanie ma charakter aktu terrorystycznego oraz informacje mogące uprawdopodobnić kierownictwo zrealizowane z pozycji służby wywiadu państwowego.

Generalnie badania dotyczące tajnych operacji wywiadowczych koncentrują się na analizie jakościowej poszczególnych działań służb wywiadowczych i oparte są na metodzie case study. Dzięki takiemu podejściu metodologicznemu wskazuje się przyczyny podjętych działań i implikacje dla środowiska bezpieczeństwa, określa uwarunkowania prawne i instytucjonalne, poszukując prawidłowości, a także nakreśla metodologię działania. Case study wykorzystana zostanie również w niniejszym artykule lecz w węższym zakresie, gdyż opisywane „cases” – przykłady tajnych operacji są na tyle świeże/bieżące, że określanie ich skutków i wyciąganie wniosków jest jeszcze nieuprawnione ze względu na brak szczegółowych danych.

Trudności badawcze jakie napotyka nauka w zakresie badania tajnych operacji wynikają z braku wiarygodnych źródeł i materiałów badawczych. Jest to związane z faktem, iż tego rodzaju działania stanowią tajemnice państw je realizujących i objęte są klauzulą tajności. Nie są ujawniane, często nawet przez dziesiątki lat. Bywa również, iż zleceniodawca takich operacji udostępnia fałszywe dane na temat zleceniodawców lub okoliczności wydarzeń związanych z tego rodzaju operacjami. Wszystko to powoduje, że badanie tajnych operacji może opierać się na poszlakach, niedomówieniach i wnioskowaniu zawodnym.

Pozainformacyjne działania wywiadu a działania terrorystyczne

Choć terroryzm jest zjawiskiem o długiej historii wśród jego badaczy panuje przekonanie braku powszechnie akceptowalnej definicji tego zjawiska. Polskie prawo podaje własną definicję terroryzmu zawartą w Kodeksie Karnym opartą o Decyzję Ramową Rady UE z dnia 13 czerwca 2002 roku o zwalczaniu terroryzmu. Była ona następnie zmieniana decyzją ramową Rady 2008/919/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 roku zmieniającą decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu oraz dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541/ z dn. 15 marca 2017 roku w sprawie zwalczania terroryzmu. W 2004 roku do Kodeksu Karnego wprowadzono art. 115 definiujący przestępstwo o charakterze terrorystycznym, który stanowi, że jest to czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat. Przestępstwo to jest popełniane w celu:

- poważnego zastraszenia wielu osób;
- zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności;
- wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej (Kodeks_Karny, 2024).

Krzysztof Liedel wskazuje, że „*terroryzm międzynarodowy jest metodą działania, która dla osiągnięcia największej skuteczności posługuje się przemocą lub groźbą jej użycia*”. Podkreśla także, że przemoc ta służy osiągnięciu celów politycznych, a jej konstrukcja opiera się na dalekosiężnych skutkach psychologicznych (Liedel, 2006, s. 13-14). Na interesujący aspekt terroryzmu wskazuje Jarosław Cymerski stwierdzając, że zagrożenie zjawiskiem terroryzmu istnieje zarówno w czasie pokoju, jak i podczas prowadzenia działań wojennych. A samo zagrożenie terrorystyczne jest zjawiskiem nieustannie i dynamicznie zmieniającym się. Wykorzystuje ono bowiem zmiany cywilizacyjne, zmiany zachodzące w środowisku naturalnym oraz rozwój nowych technologii (Cymerski, 2013, s. 10).

Wskazane powyżej cechy działań terrorystycznych, takie jak przemoc lub groźba jej użycia, wywołanie skutków psychologicznych a także bardzo plastyczne przystosowywanie się do zmian cywilizacyjnych i technologicznych są niezwykle interesujące z punktu widzenia realizacji działań wywiadowczych.

W tym kontekście należy wskazać, czym jest wywiad i jakie stawia się mu zadania. W zainteresowaniu artykułu pozostają instytucje wywiadowcze jako służby państwowe. Wywiad definiujemy jako instytucję państwową ukierunkowaną na uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji państwa oraz jego potencjału ekonomicznego i obronnego. Informacje zbierane przez wywiad mają na celu przede wszystkim rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym godzącym w bezpieczeństwo, obronność, niepodległość i nienaruszalność terytorium państwa (definicja na podstawie zadań Agencji Wywiadu (Ustawa_2002, 2023)). Informacje zbierane przez wywiad są bardzo istotnym elementem realizacji polityki zagranicznej państwa. Andrzej Barcikowski (były szef ABW) w jednym ze swoich artykułów wskazuje: „*służba wywiadu udziela dyskretnego wsparcia dyplomacji, a niekiedy także siłom zbrojnym*” (Barcikowski, 2017, s. 281). Natomiast Zbigniew Siemiątkowski (były szef UOP i AW) podkreśla, że „*warunkiem prowadzenia przez państwo skutecznej polityki bezpieczeństwa, w tym międzynarodowej, jest otrzymywanie przez ośrodki decyzyjne wyprzedzającej informacji o zagrożeniach*” także z ośrodków wywiadowczych (Siemiątkowski, 2017, s. 288).

Kiedy jednak nie wystarczają tylko informacje zbierane przez wywiad, a decydenci mają ambicje kreowania wydarzeń w polityce zagranicznej i międzynarodowej, sięgają po możliwości wywiadu z poza jego czysto informacyjnej roli, tzw. pozainformacyjne zadania wywiadu. Do instrumentów pozainformacyjnych działań wywiadu zaliczamy tajne operacje (covert action). Wśród naukowców badających działania wywiadowcze dominuje przekonanie, że tajne operacje wywiadu są stosowane jako ważne narzędzie do realizacji strategicznych założeń polityki państwa. Zakłada się, że przewaga tego typu operacji wynika z faktu, iż są one działaniem o silniejszym wpływie niż tradycyjna dyplomacja, a jednocześnie mniej drastyczne niż konwencjonalne użycie sił zbrojnych. W opinii Aaron Brantly, tajne operacje wywiadu mogą odgrywać rolę w przestrzeni pomiędzy dyplomacją a wojną. Ich użyteczność wynika ze zdolności do zmiany stosunków politycznych państw w relacjach międzynarodowych i osiągnięciu wymiernych korzyści dla rządu (Brantly, 2014, s. 487). Natomiast Elizabeth E. Anderson podkreśla, że tajne działania w swoim podstawowym znaczeniu są integralnym elementem wspierania interesów i celów polityki zagranicznej państwa, aby osiągnąć to, czego nie można lub nie powinno się realizować w otwarty sposób. Podkreślić należy również, że covert action mają jeden wspólny cel – wywieranie wpływu, czyli bezpośrednio ingerowanie w wewnętrzne sprawy suwerennych narodów (Anderson, 1998, s. 404). Jednocześnie należy pamiętać, że choć tajne operacje wywiadu są uregulowane w prawodawstwie

niektóry państw (na poziomie krajowym, np. USA), są one sprzeczne z prawem międzynarodowym.

Granice definicyjne tajnych operacji (*covert actions*) możemy znaleźć w ustawodawstwie amerykańskim. Uwarunkowania prawne realizacji tajnych działań, w imieniu rządu Stanów Zjednoczonych, określono w Ustawie o bezpieczeństwie narodowym (National Security Act) z 1947 roku i rozporządzeniu wykonawczym nr 12 333 z 1981 roku (Executive Order 12333-United States intelligence activities). W wydanym przez Ronalda Reagana rozporządzeniu *covert action* określa się jako specjalne działania (*special activities*): „*prowadzone w ramach wsparcia celów polityki zagranicznej państwa realizowanej za granicą, które są planowane i realizowane w taki sposób, że rola rządu Stanów Zjednoczonych nie jest widoczna lub potwierdzana publicznie, a także funkcje wspierające takie działania, ale nie wpływające na proces polityczny, opinię publiczną, działalność polityczną i media w Stanach Zjednoczonych, ale nie dotyczące działań dyplomatycznych, zbierania i wytwarzania informacji wywiadowczych oraz wspierania procesu wywiadowczego*” (Gałek, 2021, s. 93). Definicję tę uzupełnia Ustawa o autoryzacji wywiadu z 26 czerwca 1991 roku (Intelligence Authorization Act, Fiscal Year 1991), która określa tajne operacje jako działalność zmierzającą do „wpływania na warunki polityczne, gospodarcze lub wojskowe za granicą, w przypadku, gdy rola rządu Stanów Zjednoczonych ma pozostać niewidoczna lub potwierdzana publicznie”, tj. zachowując prawdopodobną zaprzeczalność. Natomiast w dokumentach CIA wskazuje się, że jest to „operacja zaplanowana w celu wpływania na rządy, wydarzenia, organizacje lub osoby w celu wspierania polityki w sposób, który niekoniecznie charakteryzuje politykę państwa sponsorującego takie działania” (Gałek, 2021, s. 93).

W przestrzeni naukowej i wśród specjalistów od służb specjalnych mamy również do czynienia z terminologią rosyjską, która tajne operacje zalicza do środków aktywnych. Są one głównie łączone z takimi działaniami jak dezinformacja i specpropaganda. Wywiadowczą definicję środków aktywnych przytoczył były funkcjonariusz I Zarządu Głównego i archiwista wywiadu KGB Wasilij Mitrochin. Zwrócił on uwagę na ich wymiar polityczny, ekonomiczny, wojskowy oraz ideologiczny. Według Mitrochina w wywiadzie KGB określano środki aktywne jako: „(...) *działania agenturalno-operacyjne, ukierunkowane na wywieranie wpływu na politykę zagraniczną i wewnętrzną sytuację polityczną krajów będących obiektem tych działań prowadzonych w interesie Związku Sowieckiego i innych krajów socjalistycznych (...); osłabiania politycznej, wojskowej, gospodarczej i ideologicznej pozycji kapitalizmu; torpedowanie jego agresywnych planów w celu stworzenia sprzyjających warunków pomyślniej realizacji polityki zagranicznej Związku Sowieckiego oraz zapewnienia pokoju i postępu społecznego*” (Mitrochin, 2002, s. 13). Zmieniając jedynie język ideologiczny na współczesne pojęcia pozostają nam stałe narzędzia środków aktywnych rozpinające się od zwykłej propagandy i dezinformacji opartych na fałszerstwach, do skrytobójstw politycznych i terroryzmu państwowego (Decyzja_2002, 2008).

Jak pisze Jolanta Darczewska: „*Między nimi rozciąga się rozbudowana szara strefa. Ta właśnie strefa to główny obszar konfrontacji Rosji z Zachodem, zorientowanej na destrukcję podstaw zaatakowanych państw (administracyjno-politycznych, społeczno-ekonomicznych oraz kulturowo-światopoglądowych)*” (Darczewska, 2018, s. 61).

W terminologii rosyjskich służb specjalnych oraz rosyjskiej armii mamy również do czynienia z pojęciem „maskirowka” przez co rozumiane jest maskowanie operacyjne. Zdefiniowano je jako kompleksowe działania mające na celu ukrycie żołnierzy i obiektów przed przeciwnikiem, a także wprowadzanie go w błąd co do obecności, dyslokacji, stanu, składu wojsk, podejmowanych przez nie działań oraz zamiarów żołnierzy (Dąbrowska, 2021, s. 294). Współcześnie poza czysto wojskowym zastosowaniem maskirowka, zarówno w zakresie celów, jak i narzędzi, jest coraz szerzej wykorzystywana, zwłaszcza na poziomie strategicznym, w sferze politycznej, gospodarczej i dyplomatycznej. Prognozuje się, że będzie ona coraz częściej stosowana także w działaniach innych niż wojenne do osiągnięcia celów militarnych oraz politycznych i gospodarczych (Dąbrowska, 2021, s. 315).

Amerykańska szkoła posługuje się pojęciem tajna operacja, działanie (covert action). Loch K. Johnson definiuje je jako „*trzecią opcję, pomiędzy dyplomacją a działaniami wojennymi*” (Johnson, 2006, s. 17). Roy Godson podaje, że tajna operacja to „*wysiłki rządu, zmierzające do wpływania na wydarzenia w innym państwie lub na innym terytorium bez ujawnienia swego zaangażowania*” (Godson, 2004, s. 1). Brytyjczycy zaś używają pojęć: „operacje specjalne”, „specjalne działania polityczne”, „specjalna akcja polityczna” (Davies, 2000), a nawet „działania destrukcyjne” (Scott, 2004).

Podsumowując, tajne operacje służb wywiadowczych stanowią potencjalną drogę do realizacji celów politycznych: szybszą i skuteczniejszą niż dyplomacja, a jednocześnie generującą mniejsze koszty niż użycie siły militarnej. Tajne działania mają stałe cechy, takie jak: tajemnica, wiarygodne zaprzeczenie i rola służb, realizujących na zlecenie decydentów tzw. „cichą” lub „trzecią” opcję. Jednym z najważniejszych elementów, który decyduje o specyfice tajnych operacji i wyróżnia je wśród innych działań rządu, jest wiarygodne zaprzeczenie. Pod tym pojęciem kryje się zdolność władz do zaprzeczania wiedzy lub odpowiedzialności za wszelkie działania popełnione przez ich służby, często obejmujące oferowanie alternatywnej wersji odpowiedzialności (Gałek, 2021, s. 94-95).

Tajne operacje mogą wykorzystywać miękkie formy wywierania wpływu, jak np. finansowe wspieranie określonych opcji politycznych, finansowanie mediów czy też dezinformacja. Mogą się jednak posługiwać narzędziami typowymi dla działań terrorystycznych.

Cechy działań terrorystycznych można odnaleźć w niektórych bieżących wydarzeniach międzynarodowych. Choć podstawową zasadą tajnej operacji jest niemożność wykrycia jej zleceniodawcy, służby specjalne wielu państw, jak i środowiska dziennikarskie, podejmują działania by te sytuacje „rozpracować” i wykryć ich rzeczywistych zleceniodawców oraz prawdziwy cel takiego działania.

Współczesne wydarzenia noszące cechy tajnych operacji

W bieżącej przestrzeni międzynarodowej mamy przykłady działań, co do których istnieje uzasadnione przypuszczenie, że mogą mieć one charakter tajnych operacji. Nie jest to oczywiście proste do udowodnienia i być może trzeba będzie lat i wielu starań by symptomy wynikające z definicji tajnych operacji udowodnić. Bywa również, jak w przypadku mającego miejsce 22 marca 2024 roku zamachu terrorystycznego na halę koncertową Crocus City Hall pod Moskwą, że zarówno kraj w którym doszło do wydarzeń, jak i inne państwa, będą posługiwały się w przekazie medialnym oskarżeniami o prowadzenie operacji specjalnej mającej konkretne cele polityczne. Czym inny jest jednak pomówienie lub przypuszczenie, a czym innym fakty i dowody. Poniżej zaprezentowane przykłady działań zrealizowanych przy użyciu instrumentów typowych dla aktywności o charakterze terrorystycznym, przy obecnym stanie wiedzy, należy traktować jako hipotetyczne tajne operacje.

Iran wspierający Hamas i Hezbollah

7 października 2023 roku rządzący Strefą Gazy Hamas zaatakował terytorium Izraela, zabijając 1,4 tys. osób (w większości cywilów), a 240 uprowadzając. Izrael podjął, trwające do dziś, działania odwetowe. Odpowiedź w pierwszej fazie przyjęła postać ataków powietrznych, zaś od 27 października – operacji powietrzno-lądowej. Przebieg uderzenia Hamasu na Izrael, według wielu źródeł, dowodzi, że była to bardzo dobrze zaplanowana operacja, którą podzielono na cztery etapy. W pierwszej fazie Hamas wystrzelił na cele w Izraelu około 3 tys. pocisków raketowych i jednocześnie przerzucił część swoich bojowników przez granicę, wykorzystując w tym celu parolotnie. Gdy bojownicy Hamasu wylądowali po stronie izraelskiej i zabezpieczyli tam teren, doszło do zniszczenia umocnień granicznych i wtargnięcia kolejnej grupy terrorystów do Izraela. Następnie skutecznie zakłócono łączność izraelskiej armii, opóźniając w ten sposób reakcję przeciwnika, a potem wzięto zakładników i uprowadzono ich do Strefy Gazy — przekazał Reuters, powołując się na źródła bliskie dowództwu Hamasu (onet.pl, 2023). Spektakularny sukces Hamasu postawił przed społecznością międzynarodową i licznymi ekspertami od bezpieczeństwa pytanie, czy był on sam w stanie przeprowadzić tak skomplikowaną akcję? Ponadto prowadzone są również dywagacje, czy za tą operacją stoi ktoś, kto w ten sposób realizuje własne interesy?

Już w kolejnych dniach po zamachu pojawiły się przypuszczenia, że *„Atak Hamasu na Izrael został przeprowadzony dzięki bliskiej współpracy Palestyńczyków z Iranem. Plany inwazji były opracowywane od kilku miesięcy, a ostateczna decyzja zapadła w ubiegłym tygodniu podczas rozmów w stolicy Libanu, Bejrucie — ujawnił w niedzielę [12 października 2023 roku] amerykański dziennik „Wall Street Journal”*” (onet.pl, 2023).

Również niemiecki rząd uznał za oczywiste, że Iran ponosi współodpowiedzialność za atak terrorystyczny Hamasu na Izrael: „*Nie mamy jeszcze żadnych namacalnych dowodów na to, że Iran zapewnił konkretne i operacyjne wsparcie dla tego tchórzliwego ataku Hamasu*” – powiedział kanclerz Olaf Scholz w oświadczeniu rządowym w niemieckim Bundestagu 9 października 2023 roku, „*Ale dla nas wszystkich jest jasne: bez irańskiego wsparcia w ostatnich latach Hamas nie byłby w stanie przeprowadzić tych bezprecedensowych ataków na terytorium Izraela*” (www.rp.pl, 2023).

Amerykańscy urzędnicy ds. bezpieczeństwa także wyrażali przekonanie, że irański rząd od lat próbuje rozmieścić paramilitarnych bojówkarzy w krajach i na terytoriach otaczających Izrael („The Washington Post” z 9 października 2023 roku). Również ekspert CIA ds. Bliskiego Wschodu Marc Polymeropoulos w wywiadzie dla wspomnianego „The Washington Post” potwierdził, że terroryści Hamasu zdemontowali w swoim ataku możliwości, które wskazywały na wsparcie z zewnątrz. Napastnicy przybyli pojazdami, ale także łodziami i parolotniami z napędem silnikowym. „*Atak z powietrza był z pewnością ćwiczony poza Strefą Gazy*” (www.rp.pl, 2023). Ponadto wiele danych, zdaniem politologa Hamidreza Azizi z berlińskiej Fundacji Nauka i Polityka, wskazuje na fakt, że Iran od lat zapewnia Hamasowi szerokie wsparcie wojskowe i logistyczne (www.rp.pl, 2023).

Sam Iran zaprzecza bezpośredniej aktywności w atakach na Izrael. „*Nie jesteśmy zaangażowani w reakcję Palestyny*”. Jednocześnie jednak przedstawiciele teherańskiego reżimu wyrazili uznanie dla ataku terrorystycznego Hamasu: „*Naprawdę uszczęśliwiłicie społeczność islamską tą innowacyjną i zwycięską operacją – powiedział prezydent Ebrahim Raisi, cytowany przez oficjalną irańską agencję prasową IRNA*” (www.rp.pl, 2023). Jeśli założymy, że opisywane wydarzenia mają cechy tajnej operacji to zaprzeczenie jest w tej sytuacji jej integralnym elementem.

Dowody na zaangażowanie Iranu w działania Hamasu i Hezbollahu są dostępne od jakiegoś czasu - Departament Stanu USA informuje w raporcie „Country Reports on Terrorism 2020”, że od 2006 roku Iran dostarczył Hezbollahowi tysiące rakiet, pocisków manewrujących i broni strzeleckiej. Hezbollah jest również uznawany za organizację terrorystyczną przez USA, Niemcy, a także kilka sunnickich państw arabskich. UE określa zbrojne skrzydło Hezbollahu jako grupę terrorystyczną. „*Iran wsparł Hezbollah setkami milionów dolarów i wyszkolił tysiące jego bojowników w obozach w Iranie*” – czytamy we wspomnianym wyżej raporcie. „*Bojownicy Hezbollahu byli szeroko wykorzystywani w Syrii do wspierania reżimu al-Asada*” (Report, 2020)

Wsparcie Iranu dla Huti na Morzu Czerwonym

Huti (jemeński ruch o charakterze polityczno-militarnym) atakują statki na Morzu Czerwonym i w Zatoce Adeńskiej od listopada 2023 roku w ramach, jak twierdzą, kampanii solidarności z Hamasem walczącym w Strefie Gazy z Izraelem. Często jednak okazuje się, że ostrzeliwiają jednostki nie mające powiązań z Izraelem.

Centralne Dowództwo Stanów Zjednoczonych (CENTCOM) poinformowało, że 11 stycznia 2024 roku amerykańska armia przejęła na wodach Morza Arabskiego w pobliżu Somalii dostawę broni (podzespoły używane do produkcji irańskich pocisków balistycznych i manewrujących, w tym przeciwookrętowych) z Iranu dla jemeńskich bojowników Huti atakujących statki handlowe na Morzu Czerwonym (PAP, 2024). Amerykańscy urzędnicy wielokrotnie oskarżali Teheran o dostarczanie Huti dronów, raket, a także wywiadu, służących do przeprowadzania ataków na żeglugę. Iran potwierdza wsparcie polityczne dla Huti, którzy kontrolują północny Jemen (Łubkowska, 2024).

Działania służb rosyjskich w kontekście osłabienia Ukrainy i państw europejskich

W latach 2014-2015 w Bułgarii miał miejsce szereg wybuchów w państwowych zakładach Vazov produkujących amunicję przeciwpancerń, pociski przeciwlotnicze i inne rodzaje uzbrojenia. W jednej z nich, w miejscowości Gorni Łom na granicy z Serbią, zginęło 15 osób. Warto podkreślić, że zakłady te produkowały amunicję do broni zaprojektowanej przez Rosję, na potrzeby Ukrainy. Pierwsze śledztwo prowadzone przez bułgarskie służby nie przyniosło konkretnego wyjaśnienia (Kamińska, 2021). Portal śledczy Bellingcat na podstawie własnych ustaleń stwierdził, że około 6 Rosjan, których zidentyfikowano bądź podejrzewa się, że są agentami GRU, regularnie odwiedzało Bułgarię, wjeżdżając do tego kraju i opuszczając go, wiosną 2015 roku, w czasie bliskim do tego, gdy miały miejsce wybuchy w zakładach zbrojeniowych Vazov. Dodatkowo na podstawie danych dotyczących pasażerów rejsów lotniczych i danych GPS Bellingcat ustalił, że inne osoby, które najpewniej są agentami GRU, wjeżdżały i wyjeżdżały z Bułgarii w czasie bliskim serii eksplozji w zakładach zbrojeniowych w 2014 roku (strategypage.com, 2023). Jeśli z tymi wydarzeniami połączyć również informacje, że w Czechach za wybuchy w składach amunicji w Vrbeticach czeskie służby specjalne winią jednostkę specjalną GRU 29155 i jest ona również wiązana z próbą otrucia bułgarskiego biznesmena, zajmującego się sprzedażą broni, Emiliana Gebrewa (szefa firmy EMCO) w dn. 28 kwietnia 2015 roku (Kamińska, 2021), to wydarzenia te nabierają cech działania intencjonalnego – tajnej operacji.

Do identyfikacji członków jednostki specjalnej GRU 29155 przyczyniły się również brytyjskie służby specjalne. Stwierdziły one, że dwóch Rosjan - Ruslan Boshirov i Alexander Petrov - podejrzanych o dokonanie zatrucia w Salisbury w 2018 roku (zamach na Siergieja Skripala i jego córkę) jest powiązanych z eksplozją w składzie broni w Czechach (Corera, 2021).

Wskazane powyżej wydarzenia mogą stanowić przykłady tajnych operacji z użyciem działań o charakterze terrorystycznym. Wszystkie bowiem zawierają takie elementy składowe jak: próba wywołania strachu, paniki; zamach na życie ludzkie; próba wpłynięcia na kierunek polityki konkretnego państwa lub środowiska międzynarodowego. Sprawcy powyższych wydarzeń i incydentów również nie są znani lub nie są wiarygodni. Nikt bowiem nie uwierzy, że Huti mogą dysponować tak zaawansowaną technologią jak choćby dane satelitarne, czy wywiadowcze. A większość politologów zgodzi się z tezą, że osłabienie Izraela leży w żywotnym interesie Iranu. Wszystkie te elementy stawiają przed służbami specjalnymi oraz badaczami środowiska bezpieczeństwa pytanie – czy mamy do czynienia z tajną operacją i kto jest jej zleceniodawcą?

Czy istnieją możliwości przeciwdziałania i zwalczania pozainformacyjnej aktywności obcych wywiadów?

Wiele wskazuje na to, że współczesny świat polityki nadal potrzebuje tajnych operacji jako narzędzi budowania wpływów, pozycji i kształtowania wydarzeń zgodnie z własnymi potrzebami i oczekiwaniami. Tajne operacje to instrument drogi i skomplikowany w użyciu. Wiele wywiadów ma ambicje posługiwania się nim, nie każdy ma na to wystarczające siły i środki. Bowiem przygotowanie tajnej operacji wymaga odpowiedniego doświadczenia, przeszkolonych i obytych w takich operacjach ludzi, czasu oraz dużych zasobów finansowych. Dlatego też najczęściej na duże operacje pozwalają sobie duzi gracze. Jak wskazują powyższe przykłady by osiągnąć określony cel nie przebiera się w środkach i sięga nawet po te o najcięższych i najbardziej szkodliwych efektach, jak działania o charakterze terrorystycznym. Tak więc mając świadomość, że tajne operacje wspierane takimi działaniami mają miejsce, co możemy zrobić?

Odpowiedź na to pytanie nie jest ani łatwa, ani oczywista. Wykrywanie i przeciwdziałanie aktywności obcych wywiadów jest zadaniem niezwykle trudnym, wymagającym kreatywnego i nieszablonowego podejścia. Tym bardziej jeśli chodzi o wykrywanie tajnych operacji. W tym zakresie zdecydowanie potrzebne jest odpowiednie przygotowanie służb kontrwywiadowczych oraz takie ich wsparcie by mogły elastycznie reagować na zmieniające się dynamicznie zagrożenia. Wsparcie to powinno mieć charakter wielowymiarowy: prawny, finansowy, kadrowy, technologiczny oraz związany z budową zaufania społecznego. Analiza każdego z tych aspektów wymagałaby odrębnej publikacji.

Warto jednak zwrócić uwagę na kwestie, które już zostały w Polsce podjęte. W 2023 roku doszło do nowelizacji przepisów art. 130 Kodeksu Karnego, który definiuje przestępstwo szpiegostwa. Analizę tej nowelizacji przeprowadził prof. Stanisław Hoc w artykule: „Szpiegostwo w znowelizowanym Kodeksie karnym” (Hoc, 2023). Zwrócił on uwagę na dwie kwestie związane z nowelizacją tego przepisu. Po pierwsze jej celem ma być „rozszerzenie penalizacji szpiegostwa i zaostrzenie kar z powołaniem się na argumentację populizmu penalnego oraz „ruskiego zagrożenia””. Drugą, ważniejszą kwestią, jest zdaniem prof. Hoca fakt, że „polskie służby kontrwywiadu mają zbyt mało doświadczonych oficerów oraz ograniczenia w efektywności działań werbunkowych ze względu na różnego rodzaju akcje lustracyjne, które zniechęcają obywateli do współpracy z służbami specjalnymi” (Hoc, 2023, s. 126). Jest to pogląd zbieżny z poglądem autorki. Prof. Hoc podnosi w tym stwierdzeniu bowiem dwie ważne dla rozpoznania tajnych operacji kwestie: dobre i doświadczone kadry w służbie kontrwywiadowczej oraz możliwość korzystania z wsparcia społeczeństwa. Braki w obu tych sferach realnie obniżają możliwości rozpoznawania i zwalczania tego rodzaju zagrożeń.

W powyższym artykule zwrócono również uwagę na fakt, iż przestępstwo szpiegostwa, a więc działania na rzecz obcego wywiadu, poszerzono o taką działalność jak: dywersja, sabotaż i przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Jest to nowy rodzaj szpiegostwa w polskim systemie prawnym (Hoc, 2023, s. 136). Tym samym prawodawca dostrzegł potrzebę wyróżnienia tego rodzaju działań w powiązaniu z działalnością obcego wywiadu jako zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Dotychczas nie korzystano jednak z tego zapisu.

Ściganie przestępstwa szpiegostwa oraz działań obcego wywiadu, w tym tak agresywnych jak tajne operacje z użyciem działań o charakterze terrorystycznym, wymaga również współpracy sojuszniczej. W pojedynkę niewiele dziś w sferze bezpieczeństwa można zdziałać. Nawet śledztwa dziennikarskie, które są źródłem wielu interesujących informacji, prowadzone są często w grupach przedstawicieli tej branży z wielu państw. Przykładem takiej działalności jest choćby grupa Forbidden Stories, która przeprowadziła projekt Pegasus (Richard & Sandrine, 2023), czy Bellingcat (także bellɪŋcat) – brytyjska witryna dziennikarstwa śledczego, która specjalizuje się w sprawdzaniu faktów i białym wywiadzie (bellingcat, 2024). Wzajemne przekazywanie ustaleń, danych, wspólne wyciąganie wniosków jest dziś niezbędne do sprawnego i efektywnego działania służb specjalnych powołanych do walki z tego rodzaju zagrożeniem.

I „last but not least” - kadry. Stare polskie powiedzenie mówi „kadry decydują o wszystkim” i ma ono konkretny wydźwięk zarówno sferze politycznej, jak i bezpieczeństwa państwa. Powyżej cytowany prof. Hoc (w UOP, m.in. zastępca Dyrektora Zarządu Kontrwywiadu), jak i sama autorka (wieloletni oficer operacyjno-rozpoznawczy kontrwywiadu ABW), na podstawie doświadczeń wynikających ze służby w kontrwywiadzie, potwierdza, że bez dobrze przygotowanych, kreatywnych,

otwartych na nowe technologie, pomysły i niestandardowe myślenie kadr nie będzie możliwości rozpracowania i zapobiegania tak skompilowanym działaniom obcego wywiadu jak tajne operacje. Rozpracowanie to ma bowiem charakter długofalowy i opiera się o potencjał intelektualny wielu osób. A badania pokazują (warto podkreślić, że mają one szcążtkowy charakter), że młodzi, wykształceni Polacy nie są zainteresowani podjęciem służby w polskich służbach specjalnych. Kojarzą się im one z „narzędziem w rękach polityków”, instytucjami łamiącymi prawa człowieka oraz jako nieatrakcyjny pracodawca (opinie na podstawie badań prowadzonych przez autorkę (Grabowska-Siwiec, 2023) (Grabowska-Siwiec, 2023)).

Tych kilka opisanych elementów: regulacje prawne, potencjał służb kontrwywiadowczych, zaufanie społeczne ma potężny wpływ na efektywność działania tych służb a także na bezpieczeństwo państwa. Często są to, w polskich realiach, kwestie niedoceniane i nie zauważane przez rządzących państwem i odpowiedzialnych za jego bezpieczeństwo.

Wnioski

Pozainformacyjne zadania wywiadu, przez które rozumiemy, m.in. tajne operacje są nadal narzędziem wykorzystywanym w kształtowaniu pozycji i interesów państwa na arenie międzynarodowej. Nie odeszły one w niepamięć wraz z zakończeniem zimnej wojny. Zyskały natomiast nowe narzędzia działania, jak choćby: nowoczesne technologie, czy możliwość kreowania rzeczywistości w cyberprzestrzeni. Starym ale nadal niezwykle skutecznym instrumentarium są działania o charakterze terrorystycznym. Choć nielegalne i mające bardzo poważne skutki, np. w obszarze humanitarnym, mogą skutecznie wpływać na postawy i sposób działania państw i instytucji międzynarodowych. Tajne operacje ze swej definicji powinny być niejawne, nieoczywiste, niedefiniowalne, tak by osiągnąć przez zleceniodawcę cel był tylko jemu znany. Jednakże rozwijająca się technologia oraz działania różnych międzynarodowych inicjatyw, w tym grup dziennikarskich i wspólnot wywiadowczych, pozwalają na odczytywanie symptomów a także całych tajnych operacji.

Współcześnie dochodzi również do tzw. erozji „wiarygodnego zaprzeczenia”, kiedy służby wywiadowcze działają jawnie, odrzucając tradycyjną dbałość o zachowanie tajemnicy. Ten sposób działania ma na celu zastraszenie i akcentowanie własnej potęgi i możliwości. Jak trudno przeciwdziałać takiej swoistej bezczelności pokazuje bezradność społeczności międzynarodowej wobec rozwijających się konfliktów zbrojnych i akcji destabilizacyjnych choćby na Ukrainie, w Syrii, czy na Morzu Czerwonym. Dziejącym się tam wydarzeniom nie sposób zaradzić w krótkim czasie.

Działania wywiadowcze realizowane za pomocą tajnych operacji będą nam towarzyszyły zarówno w czasach pokoju, jak i wojny. I tak jak nie możemy im skutecznie zapobiegać, tak powinniśmy mieć świadomość ich istnienia. Niezbędne jest

budowanie potencjału krajowych służb specjalnych, w tym kontrwywiadowczych, przy jednoczesnym aktywnym uczestnictwie w wymianie danych w wywiadowczym i kontrwywiadowczym środowisku międzynarodowym.

Ważną refleksją podzielił się z polskimi odbiorcami płk. rez. Christopher P. Costa, były doradca prezydenta USA do spraw walki z terroryzmem, dyrektor Międzynarodowego Muzeum Szpiegostwa w Waszyngtonie. Stwierdził on w wywiadzie dla periodyku „Terroryzm – studia, analizy, prewencja” z 2024 roku odnosząc się do wyzwań w sferze bezpieczeństwa w XXI w.: *„Służby wywiadowcze muszą przede wszystkim dogłębnie przeanalizować wyciągnięte już wnioski. Potrzebna jest introspektywność, skłanianie do refleksji, zachęcanie ludzi do pisania i dzielenia się swoimi punktami widzenia i spostrzeżeniami, nawet jeśli ich przemyślenia nigdy nie miałyby ujrzeć światła dziennego. Pierwszy krok to uznanie, że świat się zmienia, a służby wywiadowcze muszą zdecydowanie zwiększyć swoje zdolności adaptacyjne”* (Szlachter, 2004, s. 213). Podobne refleksje dotyczą służb kontrwywiadowczych. Otwartość na dialog, wymianę doświadczeń i nieskrępowaną kreatywność to podstawa w walce z nowym obliczem tajnych operacji wykorzystujących działania o charakterze terrorystycznym.

BIBLIOGRAFIA

1. Aleksandrowicz, T., 2015. Terroryzm międzynarodowy. Warszawa: Editions Spotkania Spółka.
2. Aleksandrowicz, T., Liedel, K. i P, P. redaktorzy, 2001. Bezpieczeństwo XXI wieku. Warszawa: Difin.
3. Anderson, E. E., 1998. The security dilemma and Covert Action: The Truman years. *International Journal of Intelligence*, 11 (4), 403-427.
4. Andrew, C. i Mitrochin, C., 2015. Archiwum Mitrochina. 1, KGB w Europie i na Zachodzie. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
5. Barcikowski, A., 2017. Kultura dyskretnego wspierania dyplomacji. W: R. Stemplowski, red. *Współczesna kultura dyplomatyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 281-286.
6. Bellingcat, 2024 [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.bellingcat.com>, [dostęp: 19 lipca 2024].
7. Brantly, A., 2014. Cyber Actions by State Actors: Motivation and Utility. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 27 (3), 465-484.
8. Calder, W., 2015. Imperium tajemnic. Brytyjski wywiad, zimna wojna i upadek imperium. Wałowiec: Wydawnictwo Czarne.
9. Corera, G., 2021. *Salisbury poisoning suspects 'linked to Czech blast'*.
10. Cymerski, J., 2013. Terroryzm a bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa: Wydawnictwo Rytm; Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku.
11. Darczewska, J., 2018. Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. *Wybrane problemy. Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego* 18(10), 40-67.

12. Davies, P., 2000. From special operations to special political action: The 'rump SOE' and SIS post-war covert action capability 1945–1977. *Journal Intelligence and National Security*, vol. 15, Iss..
13. Dąbrowska, I., 2021. Maskowanie operacyjne (maskirowka) jako rosyjska zdolność zaskakiwania przeciwnika. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego* 25(13), 293-321.
14. Decyzja_2002, 2008. Decyzja Ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 roku w sprawie zwalczania terroryzmu [online]. Dostępne pod adresem: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02002F0475-20081209> [dostęp: 14 kwietnia 2024].
15. Gałek, B., 2018. Nowe Instrumenty współczesnych działań pozainformacyjnych. *DOCTRINA. Studia Społeczno-Polityczne* 15(15), 59-76.
16. Gałek, B., 2021. Kulisy rywalizacji wybranych państw. Tajne operacje współczesnych służb wywiadowczych – zarys problematyki. *Społeczeństwo i Polityka* 4(69), 91-104.
17. Godson, R., 2004. *Dirty Tricks or Trump Cards. US Covert Action & Counterintelligence*. New Brunswick: Routledge.
18. Grabowska-Siwiec, A., 2023. Służby specjalne - czy są atrakcyjnym miejscem pracy dla młodych Polaków?. *Special OPS*, 1, 28-33.
19. Grabowska-Siwiec, A., 2023. Służby za mało elitarne i zbyt polityczne dla młodych Polaków.
20. Gruszczak, A., Lewandowski, A. i Nyzio, A., 2024. Polskie studia wywiadowcze. Stan i perspektywy badań.
21. Herman, M., 2002. *Potęga wywiadu*. Warszawa: Bellona.
22. Hoc, S., 2023. Szpiegostwo w znowelizowanym Kodeksie karnym. *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, LXVII(4177), 119-143.
23. Jagodziński, B., 2016. Współpraca służb i formacji specjalnych w zakresie działań specjalnych. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego* 8(14), 58-91.
24. Johnson, L. K., 2006. *Sketches for a theory of strategic intelligence. W: Intelligence in an Insecure World*. Wiley, Cambridge.
25. Jones, S. G., 2019. *Tajna operacja: Reagan, CIA i zimnowojenny konflikt w Polsce*. Katowice: Post Factum.
26. Kamińska, A. M., 2021. GRU i sześć eksplozji w składach broni i amunicji w Bułgarii. "Agenci Rosji byli wtedy obecni w tym kraju".
27. Kamiński, M. A., 2022. Covert action vs akiwnyje mieoprijatija. Rywalizacja CIA i KGB w aspekcie tajnych operacji. *Wiedza Obronna*, 279 (2), 155-172.
28. Kodeks_Karny, 2024. Dz.U.2024.0.17, Art. 115. Stan prawny aktualny na dzień: 14.04.2024.
29. Leśniewski, K., 2019. High-tech assassination. Zabójstwa jako przejaw pozainformacyjnych operacji wywiadowczych. *Wiązowna: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego Centralny Ośrodek Szkolenia i Edukacji im. gen. dyw. Stefana Roweckiego "Grota"*.
30. Liedel, K. i Piasecka, P. redaktorzy, 2015. *Terroryzm wczoraj i dziś*. Warszawa: Difin.
31. Liedel, T., red., 2006. *Terroryzm: anatomia zjawiska*. Warszawa: Scholar.

32. Łubkowska, M., 2024. USA interweniują w sprawie Huti. Teheran może zakończyć ich ataki.
33. Minikina, M. G. B., 2015. Kłamstwo i podstęp we współczesnym świecie. Warszawa: Rytm.
34. Minikina, M., 2014. Sztuka wywiadu w świecie współczesnym. Warszawa: Rytm.
35. Mitrochin, W., 2002. KGB Lexicon: The Soviet Intelligence Officer's Handbook. London: Frank Cass Publishers.
36. Onet.pl, 2023. Jak Hamas oszukał Izrael. Cztery etapy uderzenia terrorystów.
37. PAP, 2024. Siły zbrojne USA: Przejęliśmy dostawę broni z Iranu dla jemeńskich bojowników Huti.
38. Report, 2020. Country Reports on Terrorism 2020.
39. Richard, L. i Sandrine, R., 2023. Pegasus. Kraków: Insignis.
40. Rid, T., 2022. Wojna informacyjna. Warszawa: Bellona.
41. RP, 2023. Iran. Sponsor terroru Hamasu i Hezbollahu. Czy stał za atakiem na Izrael?
42. Scott, L., 2004. Secret Intelligence, Covert Action and Clandestine Diplomacy. *Intelligence and National Security* 19(2), 322-341.
43. Siemiątkowski, Z., 2017. Kultura wywiadu. Relacje wywiadu z ośrodkami decyzyjnymi państwa. W: R. Stemplowski, red. *Współczesna kultura dyplomatyczna*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe Scholar, 287-295.
44. Stelmach, J., red., 2016. Reagowanie na zamachy terrorystyczne. Warszawa: Difin.
45. Stelmach, J., red., 2021. Terroryzm i antyterroryzm w opiniach ekspertów. W XX rocznicę zamachów na WTC i Pentagon. Warszawa: Difin.
46. Strategypage, 2023. Special Operations: Explosive GRU Presence In Bulgaria.
47. Suworow, W., 2002. GRU: radziecki wywiad wojskowy. Warszawa: Wydawnictwo Adamski i Bieliński.
48. Szlachter, D., 2004. Wierzę, że poradzimy sobie z nowymi zagrożeniami! Wywiad z płk. rez. Christopherem P. Costą, byłym doradcą prezydenta USA do spraw walki z terroryzmem, dyrektorem Międzynarodowego Muzeum Szpiegostwa w Waszyngtonie. *Terroryzm – studia, analizy, prewencja*, 5, 207–219.
49. Ustawa_2002, 2023. Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz.U.2023.1136 t.j., art. 6.
50. Winer, T., 2019. Dziedzictwo popiołów. Historia CIA. Poznań: Rebis.